

ВАСЮТА Вікторія

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

<https://orcid.org/0000-0002-7469-3968>e-mail: Vasuta_V_B@meta.ua

ГОРБУНОВА Марина

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Дослідження присвячено можливим шляхам зниження рівня негативного впливу кризових явищ на діяльність малого підприємства. Розглянуто важливість врахування особливостей діяльності малих підприємств у кризових ситуаціях. Для забезпечення стійкості та розвитку малого бізнесу в умовах кризи важливо впроваджувати заходи для пом'якшення їхніх наслідків, такі як інноваційні стратегії управління, диверсифікація діяльності, цифровізація та онлайн-маркетинг. Перехід до цифрової економіки та створення веб-сайтів є стратегічно вигідними для адаптації, підтримки зв'язку з клієнтами та збереження конкурентоспроможності. Оренда обладнання може стати ефективним рішенням для релокованих підприємств. Дослідження впливу кризи дозволяє розробляти стратегії виживання та зміцнювати бізнес у нестабільному середовищі.

Ключові слова: мале підприємництво, криза, вплив, війна, пандемія, розвиток, грант.

VASIUTA Viktoriia, HORBUNOVA Maryna

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

WAYS TO REDUCE THE LEVEL OF NEGATIVE IMPACT OF CRISIS PHENOMENA ON SMALL BUSINESS ACTIVITIES

The study is devoted to possible ways to reduce the level of negative impact of crisis phenomena on the activities of small businesses. It plays an important role in the development of the national economy due to its flexibility and ability to quickly adapt to changes in the market. However, modern business faces numerous challenges, in particular crises that negatively affect its activities. The purpose of this study is to find measures to prevent the negative impact of crisis phenomena on the development of small entrepreneurship in Ukraine. The importance of taking into account the specifics of the activities of small companies in crisis situations is considered. Studying the impact of crisis phenomena on small businesses is important for developing effective strategies for survival, increasing resilience and adapting to economic changes. The main obstacles to business resumption are economic instability, unpredictability of government policy and the lack of solvent customers. In these conditions, the state and international partners actively support small businesses through various programs and grants. Developing measures to mitigate the effects of crises, such as a pandemic or martial law, can help ensure the stability of enterprises, preserve jobs and strengthen the confidence of consumers, partners and investors. Implementation of innovative management strategies, diversification of activities and digitalization of business processes are necessary steps to increase the sustainability of enterprises. In addition, equipment leasing is becoming a popular solution for relocated enterprises, which allows reducing capital costs and ensuring business continuity. The transition to a digital economy and online working formats is key to business survival during crises. Creating websites and using online marketing helps enterprises maintain contact with customers, expand their customer base and strengthen their presence in the virtual space. Thus, the study of the impact of crises on small businesses highlights the need for digital transformation and adaptation to the changing economic environment to ensure long-term success.

Key words: small business, crisis, influence, war, pandemic, development, grant.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Мале підприємництво має ключове значення для економічного розвитку країни. Малі підприємства здатні швидше реагувати на зміни на ринку завдяки своїй гнучкості. Вони ефективно адаптуються до коливань попиту та змін у ринкових умовах, оперативно коригуючи свої стратегії та напрямки діяльності. Вивчення впливу криз на розвиток малого бізнесу є важливим для підготовки до потенційних ризиків і загроз. Це дослідження допомагає підприємствам налаштуватися на зміни в економічному середовищі, розробити стратегії для виживання та підвищити їх стійкість до негативних наслідків кризових явищ.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження впливу зовнішнього середовища, зокрема, введення карантинних заходів та війни в Україні на ефективність функціонування підприємств досліджують такі науковці як Н.Л. Фролова [1], В.Б. Васюта та О.М. Житник, [2], З.П. Двудіт, А.С. Завербний, А.О. Романюк [3] та інші.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Аналіз впливу кризових явищ, а саме, економічних коливань та збройного конфлікту на розвиток малого підприємництва в Україні є актуальним, оскільки нестабільність на ринку через пандемію COVID –

19 та повномасштабного вторгнення росії створили складні умови для функціонування бізнесу. Це підкреслює необхідність ефективного стратегічного управління та реагування на зміни з метою забезпечення стійкості та виживання малих підприємств.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою цього дослідження є пошук заходів для запобігання негативного впливу кризових явищ на розвиток малого підприємництва в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

За останні чотири роки український бізнес зіткнувся з низкою викликів і економічних змін. Попри очікування щодо складнощів для підприємців у 2020 році, коли через пандемію COVID-19 було введено карантин, в Україні відкрили понад 227,096 тисяч нових ФОПів [4]. Наступний серйозний виклик для українського бізнесу виник у 2022 році, коли країна-агресор розпочала повномасштабне воєнне вторгнення на територію нашої держави. Попри значну невизначеність і масштабні матеріальні та фінансові втрати, адаптація бізнесу до умов війни відбулася значно швидше, ніж у період пандемії COVID-19 (рис. 1). [5].

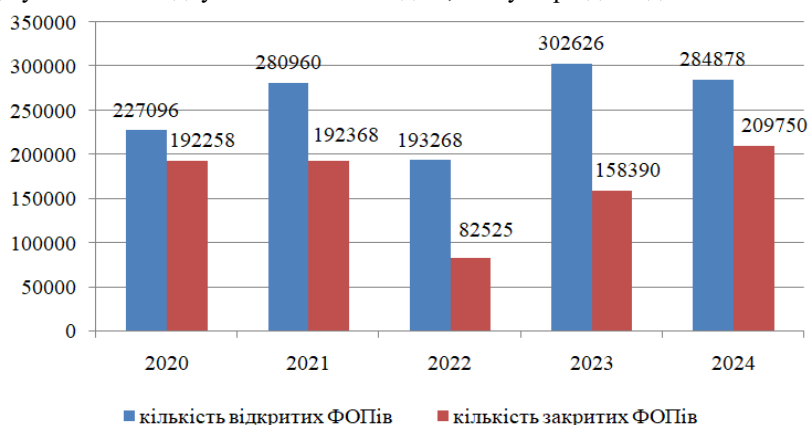

Рис 1. Динаміка закриття та відкриття ФОПів за період 2020-2024 роки в Україні

У 2024 році було закрито майже 210 тисяч ФОПів, що більше, ніж у попередньому періоді на 32%. Найбільше закриттів спостерігалось у галузях роздрібної торгівлі, ІТ та сфери послуг. Основною причиною стало очікування значного підвищення фіскального навантаження з 2025 року, коли податкові ставки для підприємців зростуть у 10 разів.

Серед лідерів у кількості припинень діяльності ФОПів у 2024 році (рис. 2) роздрібна торгівля (більше ніж 65 тис.), сфера ІТ (біля 39 тис.), інші послуги (більше, ніж 26 тис.) [5].

38,7 тис. - кількість закритих ФОПів у 2024 році (включно до 18.12.2024)

Рис 2. Кількість закритих ФОПів у 2024 році по секторах економіки

Можна виділити першу п'ятірку за видами економічної діяльності та за кількістю ФОП на 1 січня 2025 року (рис.3) [6].

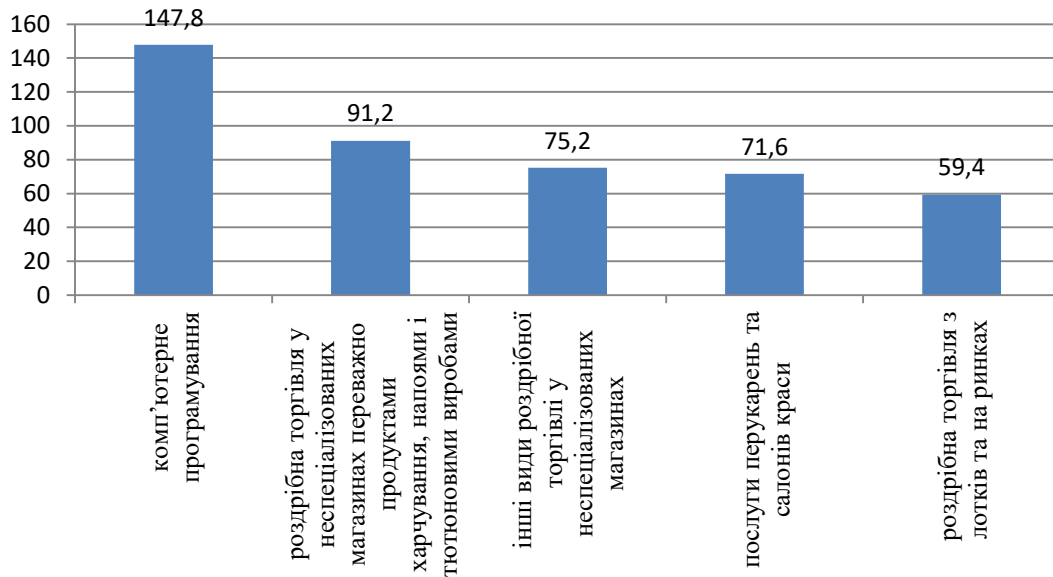

Рис 3. Кількість ФОПів на 1 січня 2025 року за видами економічної діяльності, тис.одиниць

Спостерігаються зміни за гендерним показником. У 2024 році частка ФОПів, очолюваних жінками, продовжувала зростати, майже досягнувши паритету з чоловіками. Станом на 1 січня 2025 року, жінки відкрили 49,4% ФОПів, а чоловіки – 50,6%. Для порівняння, рік тому цей показник становив 47,5% проти 52,5%, а два роки тому – 45,9% проти 54,1% (рис. 4) [6].

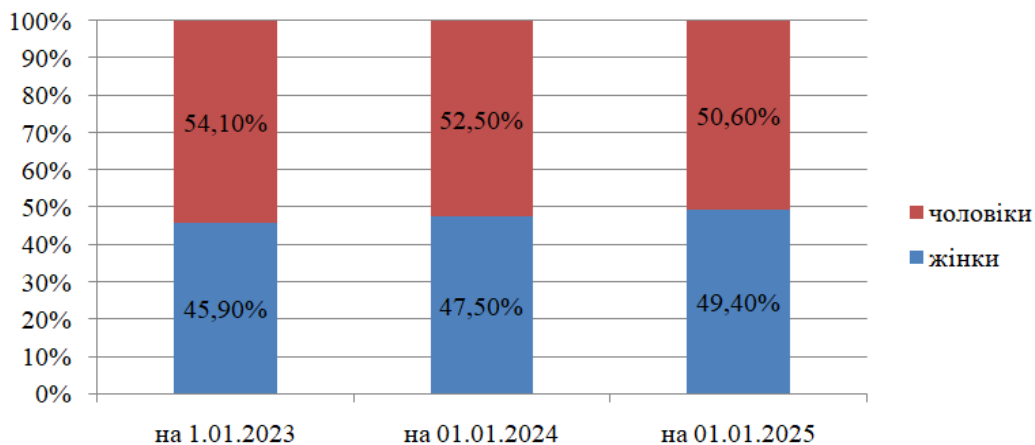

Рис 4. Співвідношення кількості ФОПів, відкритих жінками/чоловіками, %

Сучасний вітчизняний бізнес продовжує функціонувати в умовах невизначеності та постійних ризиків. Основними перешкодами для його відновлення є нестача платоспроможних клієнтів, непередбачуваність ситуації в країні та несподівані дії з боку держави [7].

На даний момент держава спільно з міжнародними партнерами докладає всіх зусиль для підтримки малого підприємництва. Впроваджуються різноманітні програми та гранти, спрямовані на розвиток і підтримку малого бізнесу (рис. 5). Крім того, за участі міжнародних партнерів та організацій регулярно пропонуються фінансові програми [8].

Розроблення та впровадження дієвих заходів для запобігання або пом'якшення негативних наслідків криз, спричинених карантинними обмеженнями та воєнним станом, здатне забезпечити стабільність підприємства, збереження робочих місць і підвищення конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі. Це також сприятиме зміцненню довіри з боку споживачів, партнерів та інвесторів, що є ключовим фактором для подальшого розвитку бізнесу [9].

Отже, інвестування часу та ресурсів у розробку таких заходів є стратегічно важливим для забезпечення стійкості та розвитку малого підприємства в умовах економічної нестабільності. До таких заходів можуть належати впровадження інноваційних управлінських стратегій, диверсифікація діяльності, залучення сучасних технологій та цифровізація бізнес-процесів. Підприємства повинні приділяти належну

увагу питанням підвищення своєї гнучкості та здатності адаптуватися до змін, розробляючи сценарії для управління кризовими ситуаціями та підтримуючи стабільний фінансовий стан.

Сучасні виклики, зокрема масова релокація бізнесу, спричинили зростання попиту на оренду обладнання. Цей варіант є більш економічно вигідним для релокованих підприємств, оскільки дозволяє уникнути значних капіталовкладень. Для компаній, які через нестабільність або логістичні труднощі не можуть транспортувати своє обладнання, оренда стає швидким і зручним рішенням для забезпечення безперервності роботи [9].

Start в IT – програма, яка допомагає українцям без IT-кваліфікації або досвіду роботи увійти в IT-професію. Кошти використовуються для отримання сертифікатів на проходження відповідних курсів в сфері IT.

Своє переробне підприємство – допомога до 8 мільйонів гривень для розвитку або створення переробного підприємства в країні. Мета програми – це збільшення кількості перероблюваної продукції на території держави, оскільки велика частина вторинної сировини підлягає переробці та використанню. Бенефіціар може використовувати гроші для купівлі різної техніки на підприємство або щоб збільшити виробничі потужності підприємства. Умови гранту передбачають створення не менше 25 робочих місць на підприємстві.

Своя справа – допомога від 50 тис. до 250 тис. грн для підприємств, що допомагають розвивати та запускати нові бізнес-проекти, включаючи кав'ярні, пекарні, перукарні, СТО, хімічисти, підприємства з пошиття одягу тощо. Бенефіціар може використовувати допомогу на купівлю матеріалів для бізнесу, технічного обладнання, реклами або маркетингу, а також лізингу та комерційної концесії. Крім того, за умовами гранту отримувач допомоги повинен створити як мінімум 1 робоче місце на підприємстві.

“IT-стартап” – допомога розміром до 3,5 млн грн. для створення нових робочих місць та компаній у сфері високих технологій. Бенефіціар може використати кошти на погашення заборгованості стосовно зарплати працівників підприємства, придбання технічного обладнання та програмного забезпечення до нього, оплати різних консультаційних послуг тощо. Умови гранту передбачають створення не менше 3 робочих місць, але враховуючи на якій стадії розвитку перебуває стартап.

Рис. 5. Гранти на розвиток малого бізнесу у 2024 році

З огляду на кризові явища, які суттєво впливають на підприємницьку діяльність в Україні, бізнесу необхідно активно переходити до цифрової економіки та впроваджувати онлайн-формати роботи. Перехід до онлайн-діяльності є не лише вимушеним кроком для виживання в умовах карантинних обмежень та війни, а й стратегічним рішенням для довгострокового розвитку. Впровадження інструментів онлайн-маркетингу, таких як створення спеціалізованої онлайн-платформи чи вебсайту, є важливим елементом цифрової трансформації. Веб-сайт забезпечує присутність бізнесу у віртуальному просторі, де знаходиться дедалі більше клієнтів. Це допомагає підтримувати зв'язок з аудиторією, розширювати клієнтську базу та розвивати бізнес навіть у складних економічних умовах. Таким чином, створення веб-сайту стає не просто стратегічною необхідністю, а й ключовим чинником стійкості та успіху підприємства в умовах кризи та невизначеності [9].

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Аналіз розміру впливу криз на розвиток малого бізнесу є ключовим для підготовки підприємств до можливих ризиків та загроз. Це сприяє адаптації бізнесу до змін у економічному середовищі, розробці ефективних стратегій виживання та підвищенню стійкості до негативних наслідків кризових ситуацій.

Сьогодні впровадження онлайн-маркетингових стратегій стає невід'ємною складовою діяльності підприємств під впливом кризових явищ та глобальних змін. Сучасна дійсність, що включає економічні кризи, пандемію та інші виклики, наголошує на важливості цифрової трансформації як необхідного етапу для розвитку бізнесу.

Література

1. Фролова Н. Л. Сучасний стан і перспективи розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах коронакризи. *Інвестиції: практика та досвід*. № 19. С. 16-21. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/19_2021/5.pdf.
2. Васюта В., Житник О. Вплив економічних коливань та збройного конфлікту на торговельне підприємництво в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2022. Том 77. № 4. С. 120-128. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.04.120

3. Двуліт З.П., Завербний А.С., Романюк А.О. Диджиталізація – дієвий інструмент антикризового розвитку бізнесу в умовах пандемії. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/7.pdf.
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 21.01.2025)
5. Понад 210 тисяч ФОПів закрилися у 2024 році – найбільше за останні 5 років. URL: <https://7eminar.ua/news/3913-ponad-210-tisyac-fopiv-zakrilisya-u-2024-roci-naibilse-za> (дата звернення: 21.01.2025)
6. В Україні у 2024 році відкрилося майже на 120 тисяч більше ФОПів, ніж закрилося URL: <https://epravda.com.ua/biznes/v-ukrajini-u-2024-roci-vidkrilosya-mayzhe-na-120-tisyach-bilshe-fopiv-nizh-zakrilosya-802034/> (дата звернення: 21.01.2025)
7. Стан та перспективи МСБ в Україні. Результати дослідження. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2023/05/1/699634/> (дата звернення: 17.01.2025)
8. Гранти для малого бізнесу в Україні. Огляд програм. 2024. URL: <https://prikhodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/granty-dlya-malogo-biznesu-v-ukrayini-oglyad-program-2023/> (дата звернення: 17.01.2025)
9. Васюта В.Б. Горбунова М.Р. Вплив кризових явищ на розвиток малого підприємництва в Україні. *Збірник матеріалів 76-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*. (14 травня – 23 травня 2024 року) Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2024. С.378-379. URL: <https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/events/conf/2024/76/zbirnik-materialiv-tom-1.pdf>

References

1. Frolova N. L. Suchasnyi stan i perspektivy rozvytku maloho ta serednoho biznesu v Ukraini v umovakh koronakryzy [Current state and prospects for the development of small and medium-sized businesses in Ukraine in the context of the corona crisis] *Investytsii: praktyka ta dosvid* [Investments: practice and experience], no.19, pp. 16-21. Available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/19_2021/5.pdf.
2. Vasjuta V., Zhytnyk O. (2022) Vplyv ekonomichnykh kolyvanj ta zbrojnoho konfliktu na torghoveljne pidpryjemnytvo v Ukraini [The impact of economic fluctuations and armed conflict on commercial entrepreneurship in Ukraine] *Ghalyckyj ekonomichnyj visnyk* [Galician Economic Bulletin], no.4(77), pp. 120-128. Available at: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.04.120
3. Dvulit Z.P., Zaverbnyj A.S., Romanjuk A.O. (2021) Dydzhytalizacija – dijevij instrument antykrizovogho rozvytku biznesu v umovakh pandemiji [Digitalization is an effective tool for anti-crisis business development in the context of a pandemic] *Efektivna ekonomika* [Effective Economy], no1. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/7.pdf.
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed: 21 January 2025)
5. Ponad 210 tysjach FOPiv zakrylysja u 2024 roci – najbiljshe za ostanni 5 rokov. Available at: <https://7eminar.ua/news/3913-ponad-210-tisyac-fopiv-zakrilisya-u-2024-roci-naibilse-za> (accessed: 21 January 2025)
6. V Ukraini u 2024 roci vidkrylosja majzhe na 120 tysjach biljshe FOPiv, nizh zakrylosja. Available at: [https://epravda.com.ua/biznes/v-ukrajini-u-2024-roci-vidkrilosja-mayzhe-na-120-tisyach-bilshe-fopiv-nizh-zakrilosya-802034/](https://epravda.com.ua/biznes/v-ukrajini-u-2024-roci-vidkrilosya-mayzhe-na-120-tisyach-bilshe-fopiv-nizh-zakrilosya-802034/) (accessed: 21 January 2025)
7. Stan ta perspektivy MSB v Ukraini. Rezuljaty doslidzhennja. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2023/05/1/699634/> (accessed: 17 January 2025)
8. Ghranty dlja malogho biznesu v Ukraini. Oghljad proghram. 2024. Available at: <https://prikhodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/granty-dlya-malogo-biznesu-v-ukrayini-oglyad-program-2023/> (accessed: 17 January 2025)
9. Vasiuta V.B. Horbunova M.R. (2024) Vplyv kryzovykh yavyshch na rozvytok maloho pidpryemnytstva v Ukraini [The impact of crisis phenomena on the development of small business in Ukraine] *Zbirnyk materialiv 76-yi naukovoï konferentsii profesoriv, vykladachiv, naukovykh pratsivnykiv, aspirantiv ta studentiv Natsionalnoho universytetu «Poltavska politehnika imeni Yuriia Kondratiuka»* [Collection of materials of the 76th scientific conference of professors, teachers, researchers, postgraduates and students of the National University "Poltava Polytechnic named after Yuri Kondratyuk"] (14 travnia – 23 travnia 2024 roku) Poltava: Natsionalnyi universytet imeni Yuriia Kondratiuka, C.378-379. URL: <https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/events/conf/2024/76/zbirnik-materialiv-tom-1.pdf>